

НОВАТОРСЬКА ПРАЦЯ МИХАЙЛА БОКОТЕЯ: СТУДІЙНЕ УКРАЇНСЬКЕ СКЛЯРСТВО В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО МІЖНАРОДНОГО РУХУ СТУДІЙНОГО СКЛА

ID ORCID 0000-0002-9016-6615

Зоя ЧЕГУСОВА

ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА, ФОЛЬКЛОРИСТИКИ
ТА ЕТНОЛОГІЇ ІМ. М. Т. РИЛЬСЬКОГО НАН УКРАЇНИ



Бокотей М.
Студійне скло в Україні.
Київ : ArtHuss, 2025. 352 с., іл.
ISBN 978-617-8425-44-9

Bokotey, M. (2025).
Studiine sklo v Ukraini
[Studio Glass in Ukraine].
ArtHuss.
[In Ukrainian].

«СТУДІЙНЕ СКЛО В УКРАЇНІ» – черговий книжковий хіт успішного київського видавництва «ArtHuss», який щойно вийшов з друку під орудою талановитого видавця, мецената, благодійника Костянтина Кожемяки. Цю книгу можна вважати енциклопедією як українського, так і світового студійного скла, що значно розширює пізнання цієї царини мистецтва та приносить справжню насолоду від сповненого захоплення читання й одночасного споглядання чудових витворів сучасного склярства.

Чого б не торкалась «рука і думка» Михайла Бокотей, автора цього фундаментального видання, що вражає своєю ґрунтовною підготовкою, змістовою наповненістю, охопленням усіх аспектів обраної теми, які не залишають білих плям, і, що особливо важливо, вишуканою естетикою, – все незмінно вирізняється новизною та креативним мисленням.

Це має відношення і до грандіозних за масштабом міжнародних симпозіумів гутного скла у Львові, організацією яких Михайло Бокотей – член-кореспондент Національної академії мистецтв України (НАМУ) та очільник Західного регіонального науково-мистецького центру НАМУ – займається від 1995 р. і в такий спосіб робить усе можливе та неможливе, щоб українське студійне склярство займало гідне місце на світовій мистецькій мапі. Нещодавно, в жовтні 2025 р., провів черговий 13-й Міжнародний симпозіум гутного скла у Львові; захід завдяки М. Бокотею проходив у найсучасніших технологічних умовах – у супереч всім складнощам військового стану.

Це стосується і львівського Музею скла, котрий М. Бокотей очолив як директор у 2013 р. Відтак музей, що зберігає кілька сотень творів митців різних поколінь і національних шкіл, які становлять важливий матеріал для дослідження різноманітних напрямів і тенденцій розвитку міжнародного студійного руху, значно змінив своє обличчя на краще. Експозицію повністю модернізовано: доповнено мультимедійними вітринами з технологією скла, запроваджено аудіогід українською, польською, англійською та китайською мовами, створено інтерактивні ігри та квести тощо.

Це саме можна сказати і про створений М. Бокотеем 2016 р. своєрідний часопис «7UA» («Seven Ukrainian Artists») Західного регіонального науково-мистецького центру НАМУ, що зайняв свою особливу нішу в мережі періодичних мистецьких видань в Україні.

Це стосується й оновленої кафедри художнього скла Львівської національної академії мистецтв; кафедрою кандидат мистецтвознавства, доцент М. Бокотей завідує від 2018 р., і нині вона під його керівництвом є багатовекторним осередком формування та підготовки сучасного художника-скляра, а також платформою для популяризації українського художнього скла у світі та ознайомлення мистецького середовища України з досягненнями світового склярства. Важливо, що саме навчально-виробнича майстерня кафедри художнього скла ЛНАМ стала базою для проходження останніх чотирьох міжнародних симпозіумів гутного скла: 2013, 2016, 2019 й 2022-го рр., на які припала найактивніша фаза розквіту феномену українського студійного скла. У свою чергу, участь студентів кафедри скла ЛНАМ у цих симпозіумах разом з колегами з іноземних навчальних закладів в рази підвищує професійний рівень майбутніх митців.

Михайло Бокотей є не лише організатором і куратором львівських симпозіумів, а й систематичним учасником міжнародних симпозіумів скла в Паневежисі (Литва), європейських фестивалів у Вроцлаві (Польща), Ассельборні (Люксембург), міжнародних мистецьких проєктів у Бургасі (Болгарія) та Кокаві (Словаччина). Як знавця історії міжнародного руху студійного склярства його запрошують з лекціями до Університету мистецтва, дизайну та ремесел «Констфак» у Стокгольмі (Швеція), до Академії мистецтв і дизайну в Братиславі (Словаччина), до Паневежиської галереї мистецтв (Литва).

Віддамо належне: у підходах до всього, чим займається Михайло Бокотей – науковець-дослідник, організатор-куратор, музейник-керівник, педагог-адміністратор, художник, головний редактор, лектор, усе вирізняється новизною та винахідництвом.

Це можна сказати і про щойно видану ним індивідуальну монографію. У контексті мистецтвознавчої науки – це новаторська праця: М. Бокотей виступає в ній у ролі рішучого дослідника-першопрохідника в новітній для українського мистецтвознавства проблематиці, якій упродовж півстолітньої історії студійного скла не було приділено належної уваги з боку вітчизняних мистецтвознавців і культурологів. До Бокотея ніхто з науковців не наважувався братися за таке панорамне і водночас глибоке дослідження студійного українського склярства в контексті світового міжнародного руху студійного скла, історія якого почалася в США та Європі у 1960-х рр.

І, наслідують стверджувати, тільки Михайло Бокотей і був спроможний подужати таку всеосяжну розвідку. Не тільки завдяки цілеспрямованості й на-

полегливості цього вченого та його широким теоретичним знанням, перевіреним впродовж десятиліть практикою. Чи завдяки його інтелектуальним здібностям, здатності до ретельного аналізу мистецьких явищ, які сприяють вичерпному розумінню предмету, завдяки використанню переконливих доказів і логічних висновків для підтвердження наукових ідей, які він генерує. Є на доказ цього ще додаткові об'єктивні «аргументи та факти».

Михайло Бокотей зростає, всотуючи розуміння та любов до мистецтва художнього скла, в сім'ї видатного, нині всесвітньо відомого митця-скляра, народного художника України, академіка НАМ України Андрія Бокотея – одного з зачинателів мистецького руху студійного склярства в Україні на початку 1970-х рр. Тоді мистецтвознавцями навіть не було ще визначено це поняття, а за «залізною завісою» в тодішній радянській країні нічого не було відомо про експерименти американців і європейців у цій царині. Але М. Бокотей мав рідкісну можливість безпосередньо спостерігати (серед небагатьох) за народженням сучасної історії студійного скла. Тому він набув повне право наполягати у своїй монографії на тому, що українське студійне склярство займало далеко не останнє місце в глобальному процесі й мало своїх «піонерів», зокрема Андрія Бокотея і Франца Черняка (згодом Олесь Звіра), які вже у 1970-х рр. у склоцеху Львівської експериментальної кераміко-скульптурної фабрики (ЛЕКСФ) одночасно з виконанням замовлень чи проєктів тиражних зразків мали змогу багато експериментувати, заглиблюючись у технологію, долаючи бар'єри стереотипних обмежень промислового виробництва. Це створювало можливості використовувати скло як матеріал для образотворчої пластики, тобто для образотворення (чи творення образів). Такі новітні експериментальні роботи львівських митців з технологічними інноваціями мали виставковий характер. Їхнє образотворче навантаження виключало не тільки утилітарність, а також й ілюстративність. У 1980-х рр. на Київському заводі художнього скла (КЗХС) в цьому ж напрямі рухалися і знані київські митці, зокрема Альберт Балабін, Іван Аполлонов, В'ячеслав Дудін, згодом Станіслав Кадочников.

Батько Михайла Андрій Андрійович Бокотей був також ініціатором створення і засновником Міжнародних симпозіумів гутного скла у Львові, в яких у період 1989–2025 рр. взяли участь понад 280 митців з 34 країн. Проте визнаємо певні заслуги і його сина Михайла, який від 1995 р. ще студентом відділення художнього скла ЛНАМ долучився до організації львівських симпозіумів, перебравши на себе левову частину вирішення різновекторних питань, пов'язаних, зокрема, з розбудовою міжнародних контактів з ключовими інституціями розвитку світового студійного склярства. Уже в 1998–2001 рр. Михайло Бокотей поклав на свої плечі та на свою нечисленну, проте



Іл. 1–4. Окремі розгортки монографії

креативну команду молодих викладачів ЛНАМ майже весь тягар підготовки міжнародних симпозіумів, які, приймаючи щорічно три роки у Львові сотні склярів з різних кінців світу, стали каталізатором стрімкого розвитку студійного скла в Україні та за її межами.

Тобто українське скло хоча й розвивалося власним шляхом, проте перебувало в глобальному контексті міжнародного студійного руху. А Львів, завдячуючи симпозиумам, куди щорічно три роки злітали всі провідні маестро скла, уславився у світі як визначний безперервний східноєвропейський осередок новітнього експериментального гутництва.

Таким чином, М. Бокотей уже понад 30 років проводить теоретичні та практичні дослідження українського студійного скла, перебуваючи безпосередньо всередині процесу його розвитку. І абсолютно очевидно, що дослідник є не тільки «спостерігачем і літописцем» руху студійного скла, а й активним учасником процесу, формує його обличчя, володіє унікальним досвідом і знаннями.

Якою є ключова теза монографії?

Перш за все, Михайло Бокотей зазначає, що в країнах Заходу від 1960-х рр. закладалися та розвивалися принципи сприйняття художнього скла в широкому контексті не тільки декоративного, а й



образотворчого мистецтва, коли скіярі у своїх творах звернулися до мови суміжних видів мистецтв: скульптури, живопису, графіки. Художники різних напрямів і національних шкіл: американської, австралійської, японської, чеської, італійської, французької, скандинавської презентували світу подеколи несподівані індивідуальні авторські ідеї, які і здійснили справжню світову революцію, що відбулась у мистецтві скла в другій половині ХХ ст., і така широка географія підтверджує інтенсивність поширення цього руху. Видатні митці Заходу, а також українські майстри вивели художнє скло на новий рівень візуальної культури, його

естетичної значущості. Їхня творчість визначила вектор розвитку культурно-мистецького феномену, який отримав назву «міжнародний рух студійного скла», який охопив усі «скляні країни» (за виразом М. Бокотея), викликавши тим самим велике зацікавлення у найбільших і найповажніших музеїв світу, тому що «ідеологія руху полягала в ліквідації професійної ієрархії між образотворчим і декоративним та визнання складного об'єкта ручної роботи авторським твором мистецтва» (с. 28). У цьому контексті можемо згадати Метрополітен музей у Нью-Йорку, Музей Вікторії та Альберта в Лондоні, Музей декоративного



Іл. 5–10. Презентація монографії в рамках 13-го Міжнародного симпозіуму гутного скла у Львові.
9 жовтня 2025 р. Львівська національна академія мистецтв

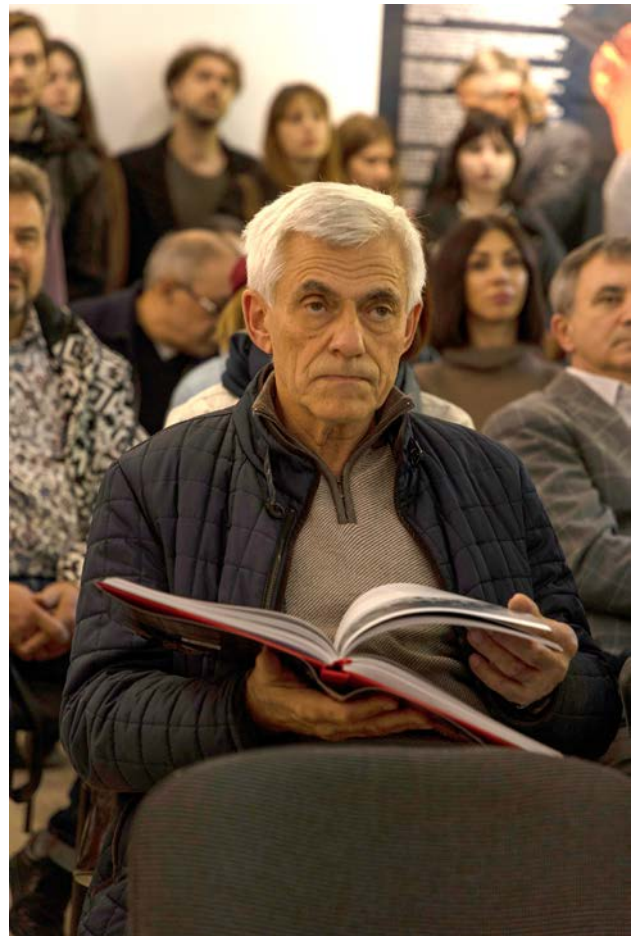
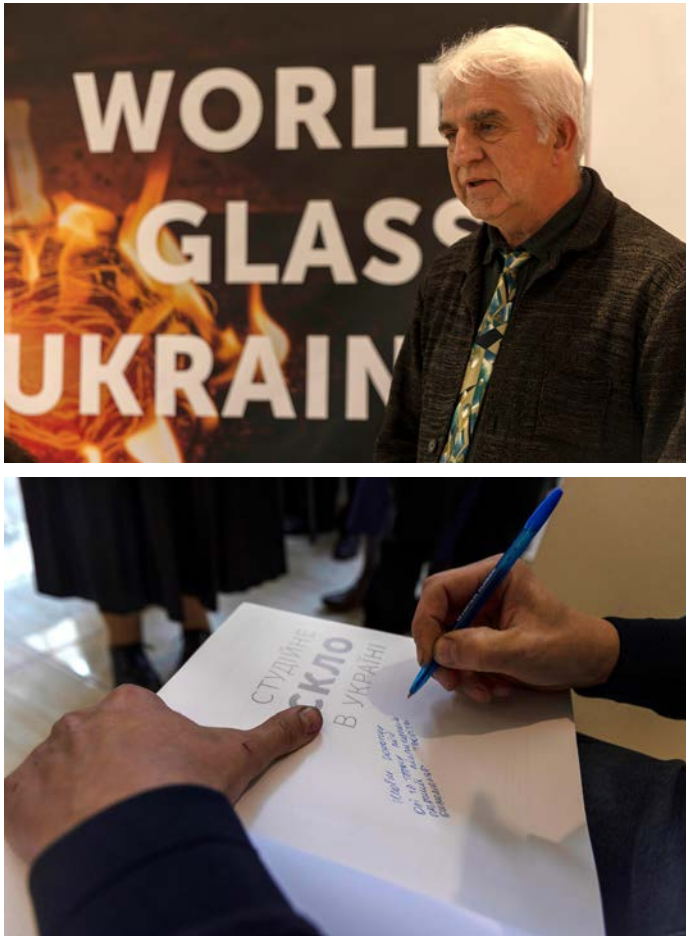
мистецтва в Парижі, Музей сучасного мистецтва на Хоккайдو тощо.

І хоча назва монографії М. Бокотей – «Студійне скло в Україні», насправді поступ вітчизняного студійного склярства подано автором на широкому фоні аналізу загальних світових тенденцій, розмаїтій палітри всіх зарубіжних шкіл, інституцій, ключових персоналій міжнародного студійного скла; на фоні розгляду найважливіших теоретичних проблем, зокрема термінологічних питань. Автор уважно обстежив колекції музеїв скла світового масштабу: в Корнінгу й Толедо (США), Ебельтофті (Данія), Фрауенау (Німеччина), Алькорконі (Іспанія), Шанхаї (Китай), а також систематично знайомився з усім масивом інформації на вебплатформах цих музеїв, як і Асоціації художників-склярів GAS (Glass Art Society). Осягнув величезний обсяг англомовної наукової та популярної зарубіжної літератури (про що свідчить і бібліографія видання, яка нараховує 270 позицій). М. Бокотей розглянув її крізь призму свого критичного від народження мислення, зокрема праці таких знаних американських мистецтвознавців та артдилерів як Сюзанна Франц, Вільям Вармус, Тіна Олдноу, Крістіна Рассел, Марта Декелер-Лінн, Дженіфер Оупі, Сінді Штраус, Річард Вілфрід Елл, Фердинанд

Гампсон та інші. Це значно збагатило книгу М. Бокотей, яка в результаті сприймається, наче захоплива подорож до малознайомої чи взагалі невідомої для більшості українців царини мистецтва.

Книга Михайла Бокотей, впевнена, залучить кожного читача (й «глядача») у чарівний світ гутного скла, технологія якого не змінилася за всю його історію довжиною у понад чотири тисячоліття. Автор нагадує, що Україна понад тисячоліття належить до тих небагатьох країн, де гутництво розвивалось як традиційне народне ремесло, і посуд становив його найбільшу частку впродовж усього періоду виготовлення на українських теренах. Проте найбільший розквіт художнього скловиробництва в Україні припадає на другу половину ХХ ст. На початку 1960-х рр. художники-склярі, які працювали на підприємствах, зокрема на КЗХС, ЛЕКСФ, виявили зацікавленість українським гутництвом XVIII ст. «Звертаючись до спадщини, автори тиражних виробів переосмислювали й інтерпретували традиційні принципи формотворення, активно використовували способи формування та декорування, які за технологією та характером відповідали принципам традиційної української гуті» (с. 69).

У 1970–1990-х рр. професійні художники, пов'язані з підприємствами скловиробничої галузі,



воднораз працювали у двох напрямках: над створенням авторських індивідуальних композицій і над проектуванням композицій для масового тиражування. Скло вступило у стадію розквіту та свободи авторської ідеї, активного творчого експерименту з формотворенням. Студійний рух, котрий у 1990-х почав активно поширюватися в українському склярстві, впродовж першої чверті XXI ст. запропонував необмежене поле численних технік, прийомів, засобів художньої виразності для експериментів і креативу, якими художники України дивували на кожному з міжнародних симпозіумів, що проходили у Львові.

Студійне скло на початку XXI ст., як свідчить автор монографії, розвивається виключно в площині професійного мистецтва: «З поширенням студійного руху художнє скло починає набувати тих характерних рис, які притаманні творам образотворчого мистецтва: унікальність і неповторність, виставкове призначення, ідейне навантаження та концептуальність тощо» (с. 25). Молоде покоління художників-склярів, котре визнає художнє студійне склярство виключно як складник образотворчого мистецтва, – розвиває у склі такі мистецькі практики як інсталяції, відеоарт, перформанси тощо.

Книга «Студійне скло в Україні», що присвячена новітній, мало знайомій в українському мистецтвознавстві проблематиці, вирізняється гідним літературним стилем. Її автор уникає (хвалити Господа!) наукового зауму, за яким багато хто з науковців початку XXI ст. приховують свою недорікуватість і відсутність уміння викладати думки.

Михайло Бокотей, особисто знайомий з багатьма видатними майстрами художнього скла США, Західної, Східної, Північної Європи, Балтії, України, котрі переважно всі були учасниками львівських симпозіумів, вдало характеризує індивідуальні принципи формотворення кожного скляра (а їх у книзі десятки, які згадує дослідник!); достовірно трактує художні ідеї створених ними скляних шедеврів; визначає особливості образно-пластичних інтерпретацій, майстерно розкриваючи приховану в них символіку. Бокотей виявляє естетичну та мистецьку вартість робіт: від впізнаваного у своїх антропоморфних, біоморфних, зооморфних формах фігуративу до абстрактних, складно організованих форм чи експериментальних спроб концептуальних реалізацій, які зазвичай доволі складно піддаються вербальному вираженню та тлумаченню. Водночас відчувається: Бокотей достеменно

знає усі технологічні процеси, ясно розуміє багатоманітні технічні прийоми і секрети майстерності того чи іншого художника. Не кожний мистецтвознавець здатний пояснити пересічному читачу подібні складні для сприйняття та далекі від традиційних уявлень про скло дефініції в доступній формі, але Михайлу це блискуче вдається.

Цим виданням М. Бокотей виконує свою важливу місію науковця: по суті, автор підсумовує півстолітню «еру» міжнародного студійного руху у світі, а головне, монографія є наочною репрезентацією вагомого місця українського мистецтва склярства другої половини XX – початку XXI ст. на міжнародній арені.

Важливо, що автор у монографії порушує також і складні, власне, екзистенційні для студійного скла питання: наскільки на його подальший поступ впливатимуть такі загальносуспільні чинники, як економічна рецесія; як занепад скловиробничої галузі разом з важкодоступною сьогодні, хоча й традиційною для України гурою – найдорожчою та технологічно найскладнішою обробкою художнього скла; як безглузда вбивча агресія, розпочата російським диктатором, що, зокрема, ускладнює доступність до енергоресурсів?!?

М. Бокотей також акцентує і на дуже сумних фактах. Скажімо, що українське народне гутництво зникло з мистецької мапи України разом з припиненням існування КЗХС, склоцеху ЛЕКСФ та інших менших і більших українських склоробних заводів і фабрик. Адже традиційне народне гутництво впродовж століть сприймалося неперевершеним культурним брендом України!

Таку надзвичайну книгу спроможний був написати тільки такий високий професіонал як Михайло Бокотей, закоханий у свою справу, про що свідчать такі його міркування: «Скло – дивовижний матеріал, який упродовж чотирьох тисячоліть не перестає дивувати та захоплювати. <...> Для нас, художників, скло значно більше, ніж просто матеріал, з якого створені побутові предмети. Скло – це тепло, це енергія, це медіум втілення наших мрій і фантазій, наш водночас партнер і ворог. Воно не допускає нещирості, не любить наруги та спонукає до ідеального довершення, вимагає чистоти та прозорості» (с. 216).

У своїй фундаментальній праці Михайло Бокотей подає світове та українське студійне скло як складний багатогранний мистецький організм, в якому ретельно розглядає кожну грань у різноманітних її ракурсах. Але «кут бачення» мистецького, технологічного, етнологічного, історичного аспектів склярства лише один: особистісний – «бокотівський», і саме цим книга «Студійне скло в Україні» надзвичайно приваблива для українського читача. ♦